

Gart der Gesundheit: Aron.

Aron xvi Capitel

Aron grece·arabice Siri cantica·latine Barba aaron vel Jacus vel Serpentaria minor vel Luff minor·

(Pandecta in dem capitel Aaron spricht·das der seÿ heÿß und trucken in dem ersten grade·(Platearius spricht·das Aaron seÿe warm und trucken in dem dritten grade·(Dij kraut und wurczel und samen nûczet man in ârczneÿ·als dann spricht Dioscorides das die tugent des arons seÿ in dem samen·in der wurzeln·und in dem kraut·(Unnd wenn der eins gemenget wirt mit kûmÿst und daraup gemachet ein pflaster ist fast gût podagricis darûber gebunden·(Die wurczel von aaron zeûcht auþ vil bôser feüchtigkeit und machet den menschen mager der zû feÿßt ist·die genûczet in der kost·(Die wurczel aaron und das kraut gestopsen·und den safft getruncken·benÿmt die pestilenz·(Der meÿster Galienus in seinen andern bûch genant de cibis spricht·das aaron genûczet in d kost ist fast gût der bestopfften brust und d bôsen lungen·und treÿbet auþ den groben schleÿm und machet den menschen lustig umb das hercz·(Platearius. Wem die schwarzen bôsen blatern auffbrechen·doch dick und vil des menschen todt sind der esse dises kraut od seiner wurzeln·das senfftûtiget jm die bôsen hicze und benymmet das vergifft der blatern und heilet sÿ·(Wer also streng vergifftet wâr oder umbgeben wâre mit der pestilencz·und als ablegig und blôd wâre das er nit reden

Arum, 16de kapittel.

Aron Grieks. Arabisch Siri cantica. Latijn Barba aaron vel Jacus vel Serpentaria minor vel Luff minor. (**Arum maculatum**)

Pandecta in het kapittel Arum spreekt dat het heet en droog is in de eerste graad. Platearius spreekt dat Arum warm en droog is in de derde graad. Dit kruid en wortel en zaden nuttigt man in artsenij als dan spreekt Dioscorides dat de deugd van Arum is in de zaden, in de wortels en in het kruid. En als het eens gemengd wordt met koemest en daaruit gemaakt een pleister is het erg goed podagricis, daarover gebonden. (3) De wortel van Arum trekt uit veel kwade vochtigheid en maakt de mens mager die te vet is, die genuttigd in de kost. De wortel Arum en dat kruid gestoten en het sap gedronken beneemt de pest. De meester Galenus in zijn andere boek genaamd de cibis spreekt dat Arum genuttigd in de kost erg goed is de⁽⁵⁾ verstopte borst en de kwade longen en drijft uit de grove slijm en maakt de mensen lustig om dat hart. Platearius: Als de zwarte kwade blaren openbreken dat toch vaak en veel de mensen dodelijk is die eet dit kruid of zijn wortels, dat verzacht bij hem die kwade hitte en beneemt dat vergif der blaren en heelt ze. Wie also sterk vergiftigd was of omgeven was met de pest en als verschrikt en bang was dat hij niet reden mocht, die eet de bladeren van dit kruid met weinig zout of snij de wortels van het kruid in gekookte honing en eet dat alzo op, het beneemt hem dat vergif en vooral de pest. (5) Wie

môchte·der esse die bletter dises krautes mit wenig salczs oder schneyde die wurczeln des krautes in gesoten hönig·und esse das also hinein·es benymt jm die vergifft und sunderlichen die pestilencz·(Wer verschleymet [34] wår in dem magen und bõse fieber darinn hette·d siede die wurczel dises krautes in lautterem wein und laß den wein kalt werden·darnach stop darein glüenden stahel das der weine zû dem andern mal warm werde·unnd trinck den wein als warm du dem geleyden magst·d benymt dem schlein unnd die bõsen febtes·

(Der selb getranck vertreybet auch die melancoley und den schwären mût des menschen·unnd machet dem menschen gût geblût·(Item Aron bulfer von d wurczel mit zucker vermenges in einem árbeÿß bñlein genuczt machet stûlgeng· (Unnd hat auch macht frawen feücktigkeit flûpsig zûmachen genant menstruum besunder so man ist machen zapfen genant pessaria von mirra und laudano mit aron safft vermenges·die in der frawen scham gelegt ist darzû gût·(Item ein pflaster gemacht von aron wurczel und kümmel mit olei vermenges ist gût wider die feüchtblattern·und aron ist auch gût widden außgang des arþdarms mit wulle in wein gesoten und wasser und darauff warm gesessen· (Item des menschen antlicz hübsche und reÿn zû machen. Nymme arom wnrcl gebulferet und fischbeÿn genant ossepia unnd bleÿweÿß ÿegkliches ein lot mit rosen wasser vermenges·davon dz antlicz gewaschen ist darzû gût als Dioscorides spricht·

verslijmt [34] was in de maag en kwade koorts daarin heeft die kookt de wortel van dit kruid in zuivere wijn en laat de wijn koud worden, daarna stoot daarin gloeiend staal zodat de wijn de volgende keer warm wordt en drink de wijn als warm als je verdragen kan, dat beneemt het slijm en de kwade koorts.

Dezelfde drank verdrijft ook de melancholie en dat zware gemoed des mensen en maakt de mensen goed bloed. Item, Arum poeder van de wortel met suiker vermengt in een erwt bouillon genuttigd maakt stoelgang. (4) En het ook maakt vrouwen vochtigheid vloeiend te maken genaamd menstruatie vooral als men maakt pennen genaamd pessaria van mirre en laudanum met Arumsap vermengt die in de vrouwen schaam gelegd is daartoe goed. Item een pleister gemaakt van Arumwortel en komijn met olie vermengt is goed tegen de aambeien en Arum is ook goed tegen de uitgang des aarsdarm met wol in wijn gekookt en water en daarop warm gezeten. (2) Item de mensen aanzicht mooi en rein te maken; neem Arum wortel gepoederd en visbeen genaamd sepia en loodwit, van elk een 16,7gram, met rozenwater vermengt en daarvan dat aangezicht gewassen is daartoe goed als Dioscorides spreekt.

Vorm.

Kalfsvoet krijgt in mei een zeven cm hoge bloemstengel met geelgroen of groenpurperen schutblad. Daaruit komen dikke, gladde en groene vruchten die tegen september rood beginnen te kleuren op een dertig cm hoge stengel. De bladen zijn pijlvormig, gaaf en helder groen, soms gevlekt en verdwijnen in de zomer.

Naam.

Dodonaeus; ‘ Dit gewas wordt hier te lande kalfsvoet genoemd naar de gelijkenis die het daarmee heeft, in Hoogduitsland Pfaffenpint en Teutscher Ingwer, in Spanje yaro, dan het is in het Grieks Aron genoemd en in het Latijn Arum, in de apotheken Iarus en Barba Aron, bij de andere Pes vituli, in Syrië lupha, in het eiland Cyprus Colacasia net zoals men onder de valse of bastaardnamen vindt waar dat het ook Alismos en Draconitia genoemd wordt. Voorts zo betuigt Plinius in het 16de kapittel van zijn 24ste boek dat Aron met het Dracontion grote gelijkenis heeft zodat sommige die twee voor hetzelfde gewas gehouden hebben. Sommige noemen het ook Serpentaria minor. De andere vreemde of buitenlandse soort van Arum is van sommige Arum Aegyptium genoemd, dat is Arum van Egypte, die van Castilië in Spanje noemen het manta de nuestra senora en meest alle kruidbeschrijvers zien het voor de Colocasi aan’.

Het gewas dat we Dodonaeus beschrijft heeft namen die op de Egyptische Colocasia antiquorum lijken en soms door elkaar gebruikt worden waar de afkomst van de naam ook wel mee zal overeenkomen. Dodonaeus heeft er geen raad mee geweten want hij gebruikt dezelfde afbeelding voor deze en Arum italicum die hij elk apart beschrijft terwijl die planten toch zeer veel op elkaar lijken. Bij Herbarius in Dyetsche zie je aan het gebruik dat toch de gewone Arum maculatum bedoeld wordt en geen Colocasia. In de Gart zie je dat het blad en knol gegeten worden waar dan toch vermoedelijk een vermenging ontstaan is van Arum en Colocasia.

Latijn Barba aaron vel Jacus vel Serpentaria minor, dus kleine slangen of drakewortel, Jaculus is een soort slang, vel Luff minor; klein.

Aronstaf, Duits Aronstab. De Aronstaf zou ontstaan zijn op de plaatsen waar Aron zijn staf had neergezet. Toen Joshua en Caleb in het beloofde land spioneerden namen ze de Aronstaf mee en hierop droegen ze op de terugweg de grote druiventrossen die ze plukten te Eschol en brachten ze het naar Mozes als bewijs van de rijkheid van het land. Nu, nadat ze de stok ontlast hadden van zijn lading, staken ze die in de aarde en zie! Daar sprong de Arum op. Het is het symbool gebleven van gezegende overvloed en vol met trossen vruchten bezet. De naam slaat dan vooral op de met bessen bezette vruchtenstengel die wel wat op een staf lijkt.

Natuurlijk kan men overal iets bij zoeken, zo ook hier. Plinius vermeldt XIX 30.: "Est inter genera et quod in Aegypto aron vocant." Naar Plinius stamt de naam uit Egypte. De Egyptische naam *ar*: brandend of vurig, de smaak van de plant, werd vertaald in het Grieks als *Arum*: nuttig, en kwam daarna in het Latijn als aron. Waarschijnlijk werd het woord volksetymologisch met Exodus 4:17 verbonden en werd de kolf met de Aronstaf vergeleken, omdat de naam Aron een gelijke klank bezit. Waarschijnlijker is het dat Colocasia in Egypte de naam van aron had waar deze plant mee vergeleken werd.

Hildegard von Bingen; 'De Herba Aaron'.

Gebruik.

Herbarius in Dyetsche; 'Calfsvoet, aaron, aron of iarcus is heet en droog in de eerste graad volgens Pandecta, maar Platearius zegt dat het heet en droog is in de derde graad. Het heeft de kracht om te ontbinden, te laxeren, te dunnen en af te drogen.

(4) Met het sap van kalfsvoet, laudanum en mirre maak je een pessarium in de baarmoeder om de stonden te laten komen.

Een pleister die gemaakt is van kalfsvoet en komijn en in wijn is gekookt met gewone olie is goed voor het opblazen of opheffen van de oren. Tegen aambeien is het goed om de hele plant met wolkruid in wijn en water te koken en daarin te zitten.

Ook is het goed tegen aambeien (a) Het gestampde kruid is ook goed tegen koude blaren als je het met oud vet mengt en dat er heet op legt.

Tegen scrofulas (dat is een soort van harde builtjes alsof het klieren zijn) (b) en verharde blaren: 'Neem dit kruid met zeeui en oud varkensvet, meng het tezamen en leg het er op'.

(2) Om het gezicht schoon te maken en de huid te zuiveren maak je van de gedroogde wortel een fijn poeder en van os sepia (dat is een been van een vis) meng het met loodwit en rozenwater en daarmee was je het aangezicht.

Dyaf zegt in het kapittel van Arum dat de kracht van Arum in het zaad ligt, in de bladeren en in de wortel.

Arum dat met ossenmest gemengd is geneest jicht in de voet.

(5) De wortel van binnen en van buiten gegeven is zeer goed tegen gezwollen leden die uit grove vochtvermenging ontstaan zijn, (c) met wijnsteen en suiker van binnen en met wijnsteen en gewone olie voor van buiten.

(2) Als je het kruid eet verdrijft het de grove, taaie vochtvermenging uit de borst (d) of kook het kruid in wat water en honing en gebruik het op de grove, taaie vochtigheden of vochtvermenging in de borst en binnen korte tijd zal je het uit spuwen.

Het poeder van kalfsvet dat op verrotte zweren gedaan wordt bijt het kwade overvloedige vlees weg. Zo heeft het in zijn bladeren en zaad grote kracht en in de wortel het allermeeest volgens Pandecta, Platearius etc'.

(a) Perianale abcessen. (b) =opgezwollen lymfeklieren, dit kan komen door ontsteking in de hals of in

het gelaat, oren en dergelijke, of door kanker. (c) Oedeem, vocht in de ledematen? (d) Bronchitis?

(2) Het sap en de bessen werden als blanketsel gebruikt door adellijke dames in vroegere tijden, toen de mode was om zo blank mogelijk te zijn. Mogelijk is dit gebruik ontstaan omdat om vlekken en ander ongerief van de huid te schonen, een soort nachterème. Vondel zegt hierover in 'Noach of ondergang der eerste wereldt';

'Laat ge u bekoren van blanketsel en bedrog

Een schoonheid haast verwelkt. Geen roos verwelkte ooit radder'. Dat zuivert dan ook wel de zweren van de huid.

(3) Vanwege de moeilijkheid om het gif te verwijderen werd het weinig inwendig gebruikt. Toch zie je hier dat blad en wortel inwendig gebruikt werden, wel om mager te worden wat logisch lijkt. Dodonaeus; De wortels van onze gewone kalfsvoet worden meer geacht dan de bladeren of de andere delen van dit gewas want als die in spijs gebruikt worden zijn ze zeer nuttig om de dikheid en slijmerigheid van de humeuren of vochtigheden van het lichaam matig dun te maken op die manier dat ze daarom ook voor zeer nuttig gehouden worden om de slijmerigheid van de borst gemakkelijk door het spuwen of hoesten te laten voortkomen hoewel dat het Dracontium tot hetzelfde doel voor veel nuttiger en beter gehouden wordt.

Herbarijs heeft alleen; Iarus is heet en droog in de 3de graad en ze heet ook Arona. En heeft in de aarde als een wit balletje gegroeid als prei. En is goed tegen nieuwe klieren, ja gestampt en erop gelegd'.

Platearius; Iarus alio nomine barba aaron apellatur et etiam pes vituli apellatur'.

Dodonaeus ; 'De wortels van onze gewone kalfsvoet worden meer geacht dan de bladeren of de andere delen van dit gewas want als die in spijs gebruikt worden zijn ze zeer nuttig om de dikheid en slijmerigheid van de humeuren of vochtigheden van het lichaam matig dun te maken op die manier dat ze daarom ook voor zeer nuttig gehouden worden om de slijmerigheid van de borst gemakkelijk door het spuwen of hoesten te laten voortkomen, hoewel dat het Dracontium tot hetzelfde doel voor veel nuttiger en beter gehouden wordt.

Dioscorides schrijft dat die wortel met koeienmest vermengt en op jicht of op de voeten van de jichtige mensen gelegd tegen de voetjicht zeer nuttig en geschikt gevonden wordt.

Dezelfde Dioscorides schrijft dat de bladeren van dit gewas ook bewaard plegen te worden in zout, azijn of droog weg gelegd worden om daarna in spijs gebruikt te worden en hij zegt ook dat als die droog zijn gekookt worden en zo gekauwd of gegeten worden.

Men eet deze wortel in water gekookt en als men die kookt moet men het eerste water weg gieten en daarna de wortel in ander warm water werpen.

Wanneer iemand de taaie en dikke slijmachtigheden of vochtigheden die in de borst of in de longen verzameld zijn door de hoest of met het spuwen wil laten lossen of gemakkelijk voortkomen dan zal men het scherpste en heetste Arum of kalfsvoet verkiezen wat het allerdicht bij de aard van de speerwortel schijnt te komen, zulks als we gezegd hebben dat hier te lande en ook in Italië en elders groeit, want de andere wortels van dit gewas die omtrent Cyrene groeien en zoet van smaak zijn worden wel heel geschikt en nuttig gehouden om onder de spijsen te gebruiken, dan ze hebben in de voor vermelde gebreken van de borst geen of immers heel kleine kracht, zoals dezelfde Galenus betuigt.

Als sommige zeggen zo verwarmt en verdroogt dit kruid kalfsvoet in al zijn delen tot bijna in de vierde graad, het veegt af, doorsnijdt, maakt dun en fijn en ontdoet met enige verterende, openende en verwekkende kracht daarbij die zeer duidelijk is.

De wortel tot poeder gebracht en met teriakel ingenomen of met andere dingen de zwaarte van een drachme of vierendeel lood geneest terstond alle hindernis die van vergif gekomen is.

Hetzelfde doet het sap van de bladeren als men daarvan een lepel vol inneemt met wat azijn.

Een drachme zwaar van dit poeder met twee drachme suiker ingenomen geneest de benauwdheid doordat ze de taaie slijmerigheid doorsnijdt en dun maakt en laat veel spuwen en zuivert de borst en de longen en is zeer nuttig tegen de hoest en ook zo zuivert ze de maag en jaagt alle zwaar melancholiek bloed er uit en alle fluimen.

Twee drachmen van deze verpoederde wortel of van het zaad met twee roemertjes wijn te drinken gegeven verwekken de maandstonden en zuiveren de vrouwen die van kind verlost zijn en jagen de nageboorten uit, andere gebruiken hetzelfde poeder tegen de breuken.

Deze wortel onder de as gebraden of in water gekookt is goed tegen de hoest met olie van amandelen ingenomen. Het melk gedronken daar deze wortel in gekookt is geneest de hoest ook. Die gekookt en met honing vermengt is een zeer goede bate in alle vochtige slijmerige gebreken van de borst.

De bladeren van dit gewas met de wortels in wijn en olie gekookt en opgelegd genezen de aambeien en laten de uitvallende aarsdarm wederom inkeren.

Die bladeren genezen de verbranding van de huid.

Het zaad gekookt of het sap van de vrucht van kalfsvoet met olie van rozen gemengd geneest de pijn van de oren.

Het poeder van de wortel in wonden gestrooid belet het voorgroeien van het overvloedig en onnodig vlees en hetzelfde is goed om de huid van het aanzicht schoon en blinkend te maken.

Gerza is een mengeling die de vrouwen van sommige landen plegen te bereiden van het sap van deze wortel die in de zon gedroogd ene dik geworden is die ze voor een zeer goed blanketsel en sieraad van de huid houden want ze maakt de huid wit en blinkend.

Het gedistilleerd water van dit ganse kruid heeft alle voor vermelde krachten en het zuivert de vuile zeren en zweren of poliepen van de neus en ook de breuken als men drie of vier drachmen tegelijk daarvan inneemt.

Dit zelfde poeder van deze wortel over de spijs gestrooid maakt dat diegene die daarvan proeven niet meer kunnen eten, tenzij dat ze de brandt die daarvan in de mond gekomen is wederom benemen door die te spoelen met melk of mits geleidelijk aan wat verse boter in te zwelgen.

Andere bedriegers snijden deze wortel in kleine stukjes en doen ze op de andijviesalade en diegene die daarvan eten staan met opengesperde monden zonder te kunnen spreken of meer te eten en blijven zo lange tijd tenzij dat men hun wat brood dat in andere azijn nat gemaakt is ingeeft en daarom zou deze ook speerwortel mogen heten’.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl/> en : <http://www.volkoomen.nl/>